

ละสังโยชน์เบื้องต่ำสู่ความเป็นพระโสดา

Loosen lower fetters to become a Stream-Enterer

รศ.ดร.ประพันธ์ เศวตนันท์

พระโสดาบัน คือ ผู้เริ่มก้าวเข้าสู่สัมผัสกับอารมณ์พระนิพพานเป็นครั้งแรก เป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงสถานภาพจากการเป็นปุถุชน เป็นพระอริยบุคคล เป็นผู้เดินทางตามอริยมรรคอย่างถูกต้อง มีความบริสุทธิ์ในศีล คือเป็นผู้ไม่เดินบนเส้นทางอกุศลกรรมบถ 10 พร้อมมีสมาธิและสร้างสมปัญญาให้แก่ตนเองอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญสามารถละสังโยชน์เบื้องต่ำ 3 ประการได้ การตัดความผูกพันในสังโยชน์เบื้องต่ำ 3 ประการ จึงอาจใช้เป็นเกณฑ์พิจารณาว่า เราได้มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมมากน้อยเพียงใด

สังโยชน์ แปลว่า เครื่องร้อยรัดสัตว์ทั้งหลายไว้กับกิเลส ผู้ใดพยายามมีชีวิตอยู่กับสังโยชน์ผู้นั้นได้พ้นจากการตัวเองไว้กับอกุศลธรรมที่ผูกมัดสัตว์ไว้กับทุกข์ในสังสารวัฏ อันเป็นหนทางที่ขวางทางสู่มรรคผลนิพพาน สังโยชน์จึงไม่ใช่ของดี มีผู้เปรียบเทียบไว้ว่า ผู้ใดมีสังโยชน์ผูกไว้กับตนผู้นั้นได้จงจำตนเองไว้กับกามคุณทั้ง 5 ภูมิจิตจึงไม่สามารถขึ้นสู่ที่สูงได้ เพราะธรรมชาติของสังโยชน์มีแต่ดึงสัตว์ทั้งหลายให้ลดต่ำลงมาประการเดียว สังโยชน์เปรียบเสมือนเชือก 10 เส้นที่ผูกมัดสัตว์ไม่ให้หลุดไปจากกองทุกข์ในสังสารวัฏได้แก่ (1) สักกายทิฏฐิ (2) วิจิกิจฉา (3) สีลัพพตปรามาส (4) กามราคะ (5) ปฏิฆะ (6) รูปราคะ (7) อรูปราคะ (8) มานะ (9) อุทธัจจะ และ (10) อวิชชา ในบทความนี้จะขอล่าวถึงเชือกร้อยรัดเพียง 3 เส้นเท่านั้น ซึ่งเรามีหน้าที่ตัดให้ขาดและในข้อเท็จจริงแม้สังโยชน์เพียง 3 เส้นดังกล่าวนี้ สำหรับปุถุชนทั่วไปก็เป็นเรื่องยากสาหัสอย่างยิ่งที่ใครจะสามารถสลัดออกไปจากตัวได้ อย่างไรก็ตามขอเพียงเรามีความพยายามเท่านั้น เราก็จะได้ชื่อว่า กำลังเดินทางตามรอยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว

(1) **สักกายทิฏฐิ** คือ ความรู้สึกว่าเป็นตัวเรา เมื่อมีตัวเราก็ตองมี “ของเรา” ตามมา นี่คือพ่อของเรา นี่คือแม่ของเรา นี่คือสมบัติของเรา นี่คือพวกเดียวกับเรา ฯลฯ ยังมี **เรา** มากขึ้นเท่าไรก็เท่ากับเราได้แบกความทุกข์ไว้กับตัวเรามากขึ้นเท่านั้น ทันที่เกิดความรู้สึกว่า “เป็นเรา” ทุกข์ย่อมติดตามมาเหมือนเงา เพราะสิ่งทั้งหลายนั้นย่อมอยู่ภายใต้ **กฎแห่งอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา** คือ มีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่มีใครสามารถบังคับบัญชาได้ สุขวิปلاสที่เกิดจากมีตัวเราคือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์แก่ชีวิตอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ความพยายามละซึ่งสังโยชน์ไม่ได้หมายความว่า เราเป็นผู้ไม่มีน้ำใจ เพราะความเมตตากรุณาเป็นธรรมค้ำจุนโลก มีปัญหาใดที่ช่วยเหลือได้ ควรมีน้ำใจช่วยเหลือ ไม่ทำตัวเป็นบัวแดงน้ำ แต่เมื่อกิจการใดได้ทำลงไปแล้ว ถือว่าได้เสร็จสิ้น

แล้วในตัวเอง ไม่ต้องรับเอาสังโยชน์ของเขามาเป็นของเรา เพราะแต่ละคนก็มีภาระต้องดูแลชีวิตตัวเองให้อยู่รอดปลอดภัยจากกิเลสเหมือนกันทั้งสิ้น จะนำความทุกข์ของคนอื่นมาเป็นของเราเพิ่มขึ้นอีกทำไม

(2) **วิจิกิจฉา** คือ ความลังเล สงสัย หรือเคลือบแคลงในเรื่องต่างๆ เช่น สงสัยว่าพระพุทธเจ้ามีจริงหรือไม่ สงสัยในเรื่องที่มาที่ไปของชีวิต สงสัยว่าพระอภิธรรมปิฎกไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎกหรือสงสัยในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด เป็นต้น ที่สำคัญอย่างยิ่งคือ วิจิกิจฉาในคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ว่ามีความเป็นจริงเพียงใด ทำให้ใจของผู้มีวิจิกิจฉาไม่มั่นคงต่อการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมด้วยความมีเหตุและมีผล เช่น อาจทำให้ไม่มีศรัทธาต่อกฎแห่งกรรมที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” เป็นต้น

(3) **สีลัพพตปรามาส** คือ การถือปฏิบัติศีลพรตด้วยโมหะ ในรูปแบบต่างๆ มีตัณหาและทิฏฐิเป็นองค์ประกอบ เช่น การยึดมั่นในศีลบางข้อว่าเป็นหัวใจในการปฏิบัติธรรม และผู้ใดปฏิบัติแตกต่างไปจากตน ถือเป็นผู้ปฏิบัติผิด หรือการถือข้อบังคับบางประการอย่างเคร่งครัด โดยสักแต่ว่าทำตามกันมา เป็นความเชื่ออย่างมงาย หรือติดรูปแบบพิธีรีตอง กระทำไปด้วยหวังในลาภยศ สรรเสริญ สุขที่จะได้รับ เป็นต้น กล่าวได้ว่า ผู้ใดปฏิบัติธรรมด้วยสีลัพพตปรามาสอย่างใดอย่างหนึ่ง นับเป็นการเดินทางที่ผิด เป็นการยึดมั่นถือมั่นโดยไม่มีปัญญา

พระโสดาบัน คือ ผู้ย่างก้าวแรกเข้าสู่กระแสพระนิพพาน เป็นผู้ปฏิบัติที่ถูกต้องอย่างแท้จริง เป็นผู้มีความบริสุทธิ์ในศีล มีความพอประมาณในสมาธิและปัญญา และสามารถละสังโยชน์เบื้องต่ำทั้ง 3 ประการได้โดยเด็ดขาด ผู้ใดที่ต้องการปฏิบัติธรรมเพื่อไปสู่เส้นทางแห่งอริยมรรค จงพยายามละซึ่งสังโยชน์ดังกล่าว 3 ประการนับตั้งแต่บัดนี้เทอญ

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลยังยึดมั่น ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่ยึดมั่น จึงหลุดพ้นจากมาร” (สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย อุนาปาทิสุตต 26/110)

(ตีพิมพ์ครั้งแรกในวารสารชีวิต เล่มที่ 198 ประจำเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2534)